

Stanowisko w sprawie ustanowienia strategicznego programu rozwoju nauk humanistycznych w Polsce

I. Stanowisko

Polska Akademia Umiejętności postuluje ustanowienie państwowego (rządowego) Funduszu dla Humanistyki.

Strategiczny program rozwoju nauk humanistycznych w Polsce musi bowiem być oparty na **kryteriach spójnych** z programem rozwoju całej nauki w Polsce, lecz nie za cenę homogenizacji, zacierającej ich specyfikę. Tylko respektując tę specyfikę, możemy zapewnić warunki rozwoju umożliwiające skuteczną realizację **zasadniczo dwojakiej, badawczo-kulturowej funkcji nauk humanistycznych**, a wartość ich wyników mierzyć obiektywnie, to znaczy zgodnie z ich charakterem: tyleż ich wkładem do światowego dorobku nauk humanistycznych, co efektywnością formacyjnego oddziaływania na środowisko ich rozwoju, czyli na język, zasoby pojęciowe, wiedzę, mentalność, wartości i postawy jednostek i społeczeństwa. Podstawy finansowe specyficznych dla nauk humanistycznych w Polsce programów winny więc być zapewnione poprzez **ustanowienie państwowego (rządowego) Funduszu dla Humanistyki**, celem którego byłoby zapewnienie środków przede wszystkim na badania ciągłe z zakresu dziedzictwa i kultury narodowej (kultury w Polsce) oraz na formy efektywnego upowszechniania ich wyników w obiegu międzynarodowym. Pozostałe zadania mogłyby być włączone w istniejące systemy finansowania nauki i edukacji w Polsce.

II. Uzasadnienie

W procesie reform nauki w Polsce podejmowanych w minionym dwudziestolecu nauki humanistyczne borykały się z szeregiem poważnych, dodatkowych problemów powstałych w rezultacie nieuwzględnienia ich specyfiki. Wzorcowym przykładem owych problemów – wynikających z niesprowadzalności właściwych humanistyce cech, sposobów funkcjonowania oraz kryteriów oceny do ich odpowiedników w naukach ścisłych – są te, z którymi ma do czynienia grupa dyscyplin ześrodkowana na badaniu dziedzictwa i kultury narodowej (kultury w Polsce), gdzie zadania badawczo-poznawcze nie dają się odizolować od zadań misyjno-formacyjnych. Chodzi tu o tak fundamentalne zadania, jak: zachowanie i rozwój kultury narodowej; podtrzymywanie i formowanie tożsamości jednostkowej i wspólnotowej Polaków, a także ich mentalne i językowe wyposażenie w funkcje krytycznej samowiedzy oraz aktywnego udziału w dobrach cywilizacji współczesnej. Są to równocześnie zadania, za których realizację współodpowiedzialność wziąć musi państwo. Ich pomyślne wykonanie nie może się powieść w trybie standardowych programów badawczych (oferowanych czy to przez agendy Unii Europejskiej, czy to przez administrację rządową); wymaga określenia strategii i ustanowienia długofalowego programu rozwoju.

III. Główne zadania strategicznego programu

W tego rodzaju strategicznym programie rozwoju nauk humanistycznych w Polsce kluczowe miejsce przyznać należy czterem „podprogramom”, obejmującym zadania najpilniejsze, a także najważniejsze z punktu widzenia interesu narodowego, społecznego, kulturowego i państwowego. Są to:

1) Program podstawowych badań ciągłych nad dziedzictwem i kulturą narodową (kulturą w Polsce), realizowany m.in. poprzez:

- (a) ustanowienie odrębnej ścieżki finansowania wieloletnich projektów badawczo-dokumentacyjno-edytorskich;

- (b) powołanie przez MNiSW (lub jego agendy) w porozumieniu z PAN i PAU zespołu ekspertów, który m.in. proponowałby listę priorytetowych tematów, określał zasady wyłaniania zespołów wykonawczych oraz odpowiadałby za przejrzystość, merytoryczną jakość, kontrolę całości postępowania;
- (c) wprowadzenie – w środowisku tych „polskocentrycznych” projektów i publikacji – krajowego indeksu cytowań (na bazie już istniejących inicjatyw), który mógłby odgrywać pomocniczo ważną rolę w ocenie tego rodzaju prac.

2) Program umiędzynarodowienia wyników badań nauk humanistycznych w Polsce – uwzględniający fakt, iż skuteczne wprowadzenie prac polskich do głównego nurtu międzynarodowego obiegu wiedzy naukowej nie daje się sprowadzić do ich czysto merytorycznych walorów – a realizowany m.in. poprzez:

- (a) stworzenie finansowego zaplecza umożliwiającego przygotowanie prac na najwyższym poziomie redakcyjnym i językowym;
- (b) stworzenie systemu stypendialnego dla osób zainteresowanych działalnością naukową oraz przekładową w języku angielskim;
- (c) podjęcie skutecznej kooperacji z renomowanym zagranicznym domem wydawniczym dysponującym światową siecią kolportażu, polegającej na powołaniu w Polsce partnerskiego wydawnictwa humanistycznego nastawionego na własne serie i czasopisma wydawane po angielsku, oraz zintensyfikowanie współpracy z międzynarodowymi instytucjami koordynującymi badania w zakresie humanistyki.

3) Program reformy akademickiej edukacji humanistycznej (skorelowany z programami kształcenia niższych szczebli), realizowany m.in. poprzez:

- (a) wyposażenie wiodących jednostek naukowych w prawo do elastycznego kształtowania kierunków, programów oraz liczebności grup kształcenia;
- (b) stworzenie systemu rozładowującego konflikt między elitarnością a powszechnością studiowania oraz między zobowiązaniami studiów humanistycznych wobec zadań specjalizacyjnych (w tym: odnoszących się do polskich tradycji) a koniecznością zadbania o zawodowe szanse absolwentów;
- (c) stworzenie w Polsce instytucji kształcenia młodych kadr w zakresie nauk humanistycznych o międzynarodowym składzie uczących i uczonych.

4) Program modernizacji infrastruktury badań humanistycznych, realizowany m.in. poprzez:

- (a) przeprowadzenie kompleksowej informatyzacji nauk humanistycznych – od cyfryzacji baz danych oraz kanonicznego zespołu źródeł i pomników kultury, przez budowę bibliotek elektronicznych, po wdrażanie teleinformatycznych i multimedialnych technik nauczania, metod uczenia na odległość oraz kształcenia ustawicznego;
- (b) stworzenie systemu dofinansowania indywidualnych warsztatów badań humanistycznych, zespołów badawczych oraz instytucji naukowych;
- (c) stworzenie systemu finansowania (nawiązującego do inicjatywy MNiSW) internetowych wersji humanistycznych czasopism naukowych w języku angielskim.

Niniejsze stanowisko zostało przygotowane na podstawie dokumentu pt. *Nauki humanistyczne w Polsce. Założenia do programu rozwoju*, opracowanego przez zespół pod kier. prof. Ryszarda Nycza, a powołany decyzją Prezydium PAU w listopadzie 2008 roku.